

УДК 378.1

*Лілія СУШЕНЦЕВА, завідувач кафедри психології та педагогіки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
доктор педагогічних наук, доцент*

*Світлана ТЮТЧЕНКО, старший викладач кафедри економічної та
інформаційної безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ АКАДЕМІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

*Liliia SUSHENTSEVA, doctor of pedagogical sciences, associate
professor, Head of Psychology and Pedagogy Department
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

*Svetlana TYUTCHENKO, Senior Lecturer of Economic and Information
Security Department Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

TO THE ACCESSIBILITY PROBLEM OF ACADEMICAL AND PRO- FESSIONAL MOBILITY OF STUDENTS

У статті розглянуто взаємозв'язок академічної та професійної мобільності студентів. Визначено, що професійна мобільність передбачає готовність фахівця до зміни виконуваних професійних завдань, робочого місця, здатність швидко освоювати нові спеціальності. Доведено, що академічна мобільність – це найпотужніший чинник формування професійної мобільності і розвитку загальноосвітнього освітнього та наукового простору, засіб підвищення якості освіти та розвитку культурного обміну. Вона збільшує рівень затребуваності випускника закладу вищої освіти на ринку праці, надає можливість для професійної самореалізації, самовдосконалення, підвищує рівень кваліфікації трудових ресурсів національної економіки.

Ключові слова: академічна мобільність, професійна мобільність, студент, ринок праці, конкурентоздатність.

Summary. The article discusses interconnection between academic and professional mobility. It has been determined that professional mobility involves the readiness of a specialist to change the professional tasks performed, the workplace, the ability to quickly master new specialties. It is proved that academic mobility is the most powerful factor in the formation of professional mobility and the

development of a global educational and scientific space, means for improving the quality of education and the development of cultural exchange. It increases the demand for graduates of higher education institutions in the labor market, provides opportunities for professional self-realization and self-improvement, increases the level of qualification of labor resources of the national economy.

Key words: academic mobility, professional mobility, student, labor market, competitiveness.

Мета: обґрунтувати взаємозв'язок академічної та професійної мобільності студентів закладів вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасний ринок праці характеризується динамічністю та нестабільністю, що зумовлює необхідність у фахівцях, здатних до аналізу виробничих і соціальних процесів, креативного використання у своїй практичній професійній діяльності набутих у закладі вищої освіти знань, умінь та навичок, знаходження реальних шляхів виходу з ризикованих ситуацій при вирішенні складних професійних завдань, тобто професійно мобільних. Сьогодні суспільству потрібен фахівець, котрий володіє гнучким мисленням, швидко пристосовується до будь-яких змін, самостійний та ініціативний. Справді, не можна не погодитись з висновками науковців про те, що образ сучасної людини асоціюється з образом

людини, здатної самостійно "вибудувати свою життєдіяльність". Тому головною ідеєю сучасної освіти є створення такої системи, яка забезпечить кожному можливість одержання та оновлення знань, самореалізацію, самовдосконалення та неперервний розвиток [7]. Даний підхід потребує "нового осмислення, врахування світових тенденцій і регіональних особливостей, а також прогностичних підходів" [1, с. 9]. Адже розвиток людини в системі неперервної освіти передбачає, перш за все, рух, а отже, мобільність.

Якість результатів юридичної освіти характеризується трьома взаємопов'язаними складовими: академічною якістю (включає три компоненти: професійний, загальнокультурний та особистісно розвивальний), конкурентоздатністю та професійною мобільністю. Звідси головною метою сучасної вищої освіти є підготовка і виховання не тільки професійно компетентного, творчого фахівця, а і професійно мобільної особистості готової до академічної мобільності та конкурентної боротьби на ринку праці.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз досліджень науковців з означеної проблеми свідчить, що більшість з них мобільність розглядає як якість особистості і як процес. Тобто до цієї категорії вчені підходять з двох позицій. Людина може бути мобільною, якщо вона володіє певними особистісними та професійними якостями. Але її мобільність може

виявлятися не тільки у трудовій діяльності. Тож ступінь та рівні мобільності людини визначається лише за умови її реалізації в діяльності.

Дослідженню сутності академічної мобільності присвятили свої праці зарубіжні науковці: А. Бюм (A. Bohm), А. Гевет (A. Hewett), С. Джонс (S. Jones), Н. Кемп (N. Kemp), Д. Міреса (D. Meares), Д. Пієрс (D. Pearce) та інші. Різні аспекти академічної та професійної мобільності з'ясували вітчизняні дослідники Є. Іванченко, А. Карапетян, Р. Пріма, Л. Сушенцева, В. Триндюк, І. Шпекторенко та ін.

Професійну мобільність Л. Сушенцева подає як якість особистості, що є необхідною для успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці. Вона виявляється у професійній діяльності, забезпечує самовизначення й самореалізацію в житті і праці на основі сформованості ключових компетенцій та базових професійних (ключових) кваліфікацій, а також у прагненні змінити не тільки себе, а і професійне поле, життєве середовище. Професійна мобільність передбачає готовність фахівця до зміни виконуваних професійних завдань, робочого місця, здатність швидко освоювати нові спеціальності [6, с. 390]. Об'єктивна сторона мобільності включає науково-технічні і соціально-економічні передумови, а також сам процес зміни професії. Суб'єктивна сторона означає процес зміни інтересів працівника, акт прийняття рішення про зміну місця роботи або професії [4].

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із Законом України академічна мобільність – це можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами [3]. Право на академічну мобільність забезпечується на підставі міжнародних договорів про співробітництво в галузі освіти та науки, міжнародних програм та проектів, договорів про співробітництво між закладами вищої освіти. Воно може бути реалізоване учасниками освітнього процесу з власної ініціативи та за підтримки адміністрації закладу вищої освіти, у якому навчається чи працює громадянин. Право на академічну мобільність повинно відповідати усім принципам Болонської декларації [5].

Результатом набуття сучасної професійної освіти виступає здатність випускників до професійної мобільності нового типу, яка досягається в комплексній підготовці та формуванні компетентного фахівця і поєднує в собі вузький професіоналізм, з одного боку, і універсальність – з іншого.

Інтерес до конкурентоздатності випускників вищої школи вчені пояснюють тим, що в даний час необхідний ринковий підхід, оскільки динаміка попиту на ринку праці на фахівців певного профілю і кваліфікації знаходиться в суперечності з їх традиційною підготовкою.

В умовах модернізації системи вищої професійної освіти зростає роль навчального закладу, який забезпечує студенту здатність здобути вищу професійну освіту за обраною спеціальністю, а також оцінити правильність свого професійного вибору. Професійна мобільність випускника закладу вищої освіти визначається не тільки його змогою удосконалювати та змінювати спеціалізацію, а й умінням приймати самостійні та нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня своєї кваліфікації, здатністю швидко освоювати нове освітнє професійне та соціальне середовище.

Академічна мобільність притаманна сучасній вищій освіті і надає широкі можливості отримувати якісну професійну освіту, що в майбутньому виступає гарантом продуктивної професійної діяльності. Академічна мобільність тісно пов'язана з конкурентоздатністю та професійною мобільністю, має важливе значення для розвитку особистості, її подальшого працевлаштування і кар'єрного зростання.

Згідно з вимогами, що сьогодні висуваються до майбутніх фахівців з правоохоронної діяльності, основними компонентами професійної компетентності, на думку І. Жукевич, є: конфліктологічна, комунікативна, інформаційна, соціальна, лінгвосоціокультурна, психологічна. Науковець зазначає, що виділені складові професійної компетентності правоохоронця мають всезагальний характер, тобто є актуальними для працівників органів внутрішніх справ різних підрозділів [2, с. 56]. Як свідчать наші дослідження, сучасному фахівцю з правоохоронної діяльності надто потрібна ще й педагогічна компетентність, що надає йому можливість

бути професійно мобільним у будь-якій ситуації.

Водночас з огляду на завдання і реалії підготовки сучасних студентів академічна мобільність стає необхідною. Дотримуючись основних напрямів державної політики у сфері освіти щодо входження в загальноєвропейський освітній простір, усі вітчизняні вищі навчальні заклади повинні активно включатися в реформи модернізації освітнього процесу. Чим швидше студент буде замислюватися і вирішувати питання, пов'язані зі своєю майбутньою професійною діяльністю, тим ефективніше протікатимуть усі процеси, спрямовані на становлення професіонала.

Студента з перших курсів слід мотивувати на розробку індивідуальної освітньої траєкторії – програму досягнень індивідуальних цілей свого розвитку в обраній ним життєдіяльності. Індивідуальна освітня траєкторія допоможе чітко вибрати напрями професійного зростання, визначити цілі реалізації даних напрямів і діяльності для їх досягнення. Академічна мобільність – це засіб реалізації освітніх маршрутів і планів для студента.

На наш погляд, академічна мобільність сприяє набуттю якісної освіти, формуванню професійної мобільності. Зокрема, у закладі вищої освіти студент додатково має право на отримання другої вищої освіти; додатково дистанційне вивчення курсів дисциплін; участь у науково-дослідницькій діяльності, міжнародних конкурсах та конференціях, грантах академічних обмінів; семестрове або річне навчання у вищій-партнері; вивчення іноземних мов тощо. Як результат, є не тільки отримання додаткової освіти, а й знайомство та інтеграція студентів в інше культурне середовище, порівняння національних особливостей освіти інших країн з культурно-освітнім середовищем своєї країни.

Слушним вважаємо зауваження науковців, що сучасна академічна мобільність – це можливість навчатися, викладати чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти на території України та поза її межами, без відрахування та звільнення з основного місця навчання чи роботи. Процес формування та вдосконалення організаційних і правових умов усіх напрямів академічної мобільності весь час набуває

змін під впливом сучасних вимог різних сфер життєдіяльності.

Теоретичний аналіз наукових праць, присвячених даній проблемі, дозволив виокремити переваги та інноваційні моменти сучасної академічної мобільності, а саме:

- усі учасники освітнього процесу мають можливість бути академічно мобільними;

- одночасне навчання в Україні та за кордоном;

- навчання студентів за кордоном стало складовою частиною програми навчання в українському закладі вищої освіти (оцінки, одержані за кордоном, зараховуються в Україні);

- немає потреби брати академічну відпустку чи узгоджувати індивідуальний план навчання. За студентом зберігається місце постійного навчання в Україні;

- перезарахування прослуханих предметів відбувається за змістом програм цих дисциплін, а не за їх назвою;

- гарантії збереження місця навчання або роботи на час навчання за кордоном;

- гарантії виплати стипендій/заробітних плат на час навчання або стажування за кордоном;

- право врегулювати інші умови академічної мобільності в окремій угоді між закладом вищої освіти та студентом.

Джерелами фінансування міжнародної академічної мобільності є міжнародні програми: Темпус, Еразмус+, ERASMUS MUNDUS, ДААД (Німеччина), Марія Кюрі, Жан Моне тощо. Більшість українських студентів здійснюють поїздки до європейських вищих навчальних закладів на стажування, навчання, підвищення кваліфікації, проходження практики в результаті отримання гранту або за рахунок фінансування зазначених вище програм. Показником високої міжнародної академічної мобільності є збільшений контингент іноземних студентів в Україні та українських студентів за кордоном [8].

За даними Міністерства освіти і науки України, щорічно на навчання закордон виїжджає близько 20 тисяч студентів. Найбільш поширеною в Україні програмою обміну студентами, що набула широкої популярності серед українських закладів вищої освіти, є ERASMUS MUNDUS. Крім цього, Україна одна з країн-партнерів програми Еразмус+, учас-

никами якої виступають 28 держав-членів ЄС, зокрема: Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн, Туреччина та Македонія [8].

Такі країни, як Іспанія, Італія, Греція співпрацюють з українськими закладами вищої освіти в галузі професійної підготовки фахівців готельно-ресторанного бізнесу та туристичної сфери. Країни Західної Європи, Північної Америки більше орієнтовані на стажування економічного та юридичного профілів. Франція, Велика Британія, Німеччина пропонують широкий вибір бізнес-шкіл для українських студентів і школярів у літній період. Таке стажування має термін 8–10 тижнів та передбачає велику кількість практичних занять.

Основними правовими та організаційними умовами академічної мобільності вважаємо:

- цілі, завдання і правила мобільності, що визначаються Болонською декларацією;

- види мобільності, які відповідають термінології і практиці європейського простору вищої освіти;

- результати навчання, що визнаються на основі Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) та зараховуються до програм навчання в Україні;

- результати навчання, які визнаються шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не дослівного порівняння назв курсів.

За рівнем популярності програм з обміну переважає стажування економічного та мовного профілів. На рівні студента академічна мобільність – це участь у культурному діалозі; розширення кругозору; набуття нових унікальних професійних навичок; удосконалення навичок володіння іноземними мовами; підвищення конкурентоздатності на ринку праці; формування та розвиток професійної мобільності.

На загальнодержавному рівні академічна мобільність сприяє: підвищенню якості освіти і науки відповідно до міжнародних освітніх стандартів; підвищенню рівня освіченості населення; залученню в контекст загальносвітових трендів розвитку; збільшенню інтелектуального потенціалу країни; забезпеченню ринку праці конкурентоздатними, професійно мобільними фахівцями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, академічна мобільність – це найпотужніший чинник формування професійної

мобільності і розвитку загальносвітового освітнього та наукового простору, засіб для підвищення якості освіти, розвитку культурного обміну. Вона сприяє підвищенню рівня затребуваності випускника закладу вищої освіти на ринку праці, створює можливість професійної самореалізації та самовдосконалення, підвищує якість кваліфікації трудових ресурсів національної економіки. Участь у європейських програмах академічної мобільності дозволяє кожному студенту отримати якісну освіту та диплом європейського взірця з обраної спеціальності; ознайомитись з іншими моделями організації освітнього процесу; мати доступ до наукових лабораторій і бібліотек провідних наукових та інноваційних центрів; вивчити історію, культуру та традиції інших країн; удосконалювати рівень володіння іноземною мовою.

Водночас академічна мобільність є необхідною умовою міжнародної співпраці у сфері науки і освіти. Вона відіграє важливу роль у процесі глобалізації та інтеграції у сучасному світі. Ці принципи закріплені в основоположних документах Болонського процесу, Міністерства освіти і науки України. З 2005 року Україна прийняла стратегію та взяла зобов'язання стати надійним партнером країн, які беруть участь у формуванні єдиного європейського освітнього простору. Основою такого процесу є міжнародна співпраця, академічний обмін українських закладів вищої освіти із закордонними партнерами.

Напрями подальших розвідок будуть спрямовані на дослідження проблеми формування професійної мобільності майбутніх фахівців з правоохоронної діяльності, ролі академічної мобільності у цьому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Десятов Т. М. Національні рамки кваліфікацій в країнах ЄС: порівняльний аналіз : наук.-метод. посіб. / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Видавництво "АртЕк", 2008. 263 с.
2. Жукевич І. Професійна компетентність майбутнього правоохоронця: сутність і складові. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 6. С. 54–60.
3. Про вищу освіту : Закон України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Курлянд З. Н. Теорія і методи-

ка вищої професійної освіти : навч. посіб. / за ред. З. Н. Курлянд. URL : https://pidruchniki.com/1029022855100/pedagogika/profesiyna_mobilnist_vikladacha_profesiynoyi_shkoli

5. Положення про порядок реалізації прав на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України № 579 від 12 серпня 2015 року. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248409199>

6. Сушенцева Л. Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 469 с.

7. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 439 с.

8. Хан Євген. Академічна мобільність як один з пріоритетних напрямів у процесі формування спільного європейського освітнього простору: український досвід співпраці. *Наукове видання Київського національного університету імені Тараса Шевченка "Європейські історичні студії"*. URL : <http://eustudies.history.knu.ua/yevgen-han->

[akademichna-mobilnist-yak-odyn-z-priorytetnyh-napryamkiv-u-protsesi-formuvannya-spilnogo-yevropejskogo-osvitnogo-prostoru-ukrayinskyj-dosvid-spivpratsi/](http://eustudies.history.knu.ua/yevgen-han-akademichna-mobilnist-yak-odyn-z-priorytetnyh-napryamkiv-u-protsesi-formuvannya-spilnogo-yevropejskogo-osvitnogo-prostoru-ukrayinskyj-dosvid-spivpratsi/)

REFERENCES

1. Desyatov T. M. Natsionalni ramky kvalifikatsiy v krayinakh YES: porivnyalnyy analiz : Nauk.-metod. posib. / za red. Nychkalo N. H. Kiyiv: Vydavnytstvo "ArtEk", 2008. 263 s.

2. Zhukevych I. Profesiyna kompetentnist maybutnyoho pravookhorontsya: sutnist i skladovi / *Osvita doroslykh: teoriya, dosvid, perspektvy*. 2013. Vyp. 6. S. 54–60.

3. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

4. Kurlyand Z. N. Teoriya i metodyka vyshchoyi profesiynoyi osvity : navch. posib. / za red. Z. N. Kurlyand URL : https://pidruchniki.com/1029022855100/pedagogika/profesiyna_mobilnist_vikladacha_profesiynoyi_shkoli

5. Polozhennya pro poryadok realizatsiyi prav na akademichnu mobilnist : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 579 vid 12 serpnia 2015 roku. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/>

[cardnpd?docid=248409199](http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248409199)

6. Sushentseva L. L. Teoretyko-metodychni zasady formuvannya profesiynoyi mobilnosti maybutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiyno-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh : dys. ...d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kiyiv, 2012. 469 s.

7. Sushentseva L. L. Formuvannya profesiynoyi mobilnosti maybutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiyno-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh: teoriya i praktyka : monografiya / za red. N. H. Nychkalo. Kryvyi Rih : Vydavnychyy dim, 2011. 439 s.

8. Khan Yevhen. Akademichna mobilnist yak odyn z priorytetnykh napryamkiv u protsesi formuvannya spilnogo yevropejskogo osvitnogo prostoru: ukrayinskyj dosvid spivpratsi / *Naukove vydannya Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka : Yevropeyski istorichni studiyi*. URL : <http://eustudies.history.knu.ua/yevgen-han-akademichna-mobilnist-yak-odyn-z-priorytetnyh-napryamkiv-u-protsesi-formuvannya-spilnogo-yevropejskogo-osvitnogo-prostoru-ukrayinskyj-dosvid-spivpratsi/>

Стаття надійшла 13.05.2019 р.